

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden küldemény a szerkesztőség czíme alatt küldendő.

Megjelen heterként egyszer szombaton, másfél iven.

ELŐFIZETÉSI ÁR: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona). HIRDETÉSEK DIJA: *Benn a lapban* egész oldal 8 frt, féloldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; *a kívül* egész oldal 4 frt, $\frac{1}{2}$ oldal 2 frt, $\frac{1}{4}$ oldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél árengedmény adatik. Bélyeg-díj minden hirdetésnél külön 30 kr. Egyes szám ára 15 kr.

A kiadóhivatal

kezelője RÓZSA SÁNDOR főiskolai háznagy, kinek nevére intézendő a lap minden anyagi dolgára s a hirdetésekre vonatkozó küldemény.

Az édes testvérek!

(Vonatkozással Balogh F. „Az egyházi egyesülés kérdéséhez“ cz. cikkére.)

Mindig nagy tisztelője voltam Balogh Ferencznek. Tiszteltem őt széles látköréért, nagy tudományáért, európai műveltségéért, lángoló lelkesedése- és elragadó ékesszólásáért s mindig meleghangu előadásáért. De azért merev kálvinizmusát soha sem szívelhettem. Én ugyanis rajongtam azért az eszméért teljes életemben, a mit ez az általánosan elfogadott szó fejez ki, hogy: keresztyén . . . Ebben a szóban láttam, hittem, óhajtottam én megvalósulva látni mindazon magasztos eszméket, elveket, melyeket a krisztianizmus, az evangyéliom képvisel. A felekezetiességet tehát nem szerettem. A felekezetiességekben csak korlátokat, a testvériség, a szeretet válaszfalait szemléltem. Ezért volt, hogy a hitcikkeket is csak alárendelt, időszerű alakzatoknak tartottam, egyedüli zsinórmértékül az evangyéliomot fogadván el a hitre, reményre, szeretetre és cselekedeteinkre nézve.

Azonban nyíltan megvallom, hogy *az egyházi egyesülés* című cikknek minden sorát és indokát magamévá teszem. Nem azért, mintha igazi keresztyéni, krisztusi szeretettel nem szeretném ág. ev. testvéreinket s ne óhajtanék velök szívem szerint egyesülni; hanem azért, mivel engemet is az élet, a tapasztalás s a két testvér-egyház különböző dogmai álláspontja és szertartásai arról győztek meg, hogy az egyesülés lehetetlen. Ha pedig úgy a lutheri, mint a kálvini egyház kivetkőzik eddigi mivoltából, valami szintelen, zavart, se hús, se hal elaboratum lesz. Igen! ha tudnánk egyetemes keresztyének lenni! Ez a cél, az igaz, ide kellene törekedni az emberiségnek és törekednünk nekünk is. De hát ki ne látná, hogy *pium desiderium!* . . . A világ, az

emberiség még ma a felekezetiesség korlátai közt sem képes az evangyéliomi igazságokat valósítani, a testvériség nagy parancsát betölteni, az Isten közapaságát elismerni. Hát még oda mikor jut, hogy egyetemes keresztyénné legyen, mikor a másik oldalon az egész emberiséget katolikussá akarják tenni és — nem keresztyénné. Mindaddig, míg a katholicizmus mai szervezetében fennáll, nekünk a mi azzal ellentétes ev. reform. elveinket, álláspontunkat feladni nem lehet, nem szabad.

Nem akarom Balogh F. úr cikkét magas elvi álláspontjáról lerántani. Nem akarom annak hatását, értékét apró, gyakorlati megjegyzésekkel ellapítani; de tudva azt, hogy az ág. ev. testvéreknél oltár, gyertya stb. van; ismerve az úrvacsoráról való dogmai álláspontjukat, senki sem veszi talán sértésnek, ha azt mondom, hogy ha az egyesülés ez irányban történnék: ez visszafejlődést jelentene. Mert azt minden elfogulatlan theologus és dogmatikus elismeri, hogy dogmai tekintetben a fejlődés magasabb fokán állunk mi ev. ref. keresztyének, mint ág. ev. testvéreink! Azt pedig már Pál ap. megmondta, hogy: *„azokat, a melyek hátam megett vagynak elfelejtvén, azokra pedig, a melyek elől vagynak, igyekezzvén, a cél felé futok“* (Filip. 3: 14); tehát csak fussunk mi is a magasabb cél felé; de semmiesetre ne visszafelé . . .

Jól mondja azt Balogh F. s ez a reform. álláspont valódi, eszmei irányának a kifejezése, hogy: *„A református egyház belső, egyéni elvénél fogva inkább felekezetekre oszol, semhogy elvét és szabadságát a merev és külegységért feláldozza“*. Így van. Ez az igazi református elv, a szabadság elve, a vizsgálódás elve és nem az egységesítés. Ezt bizonyítják az igazi vallás-szabadságot élvező angol és amerikai reform. keresztyén hitsorsok példái.

Igen szép eszmének látszik az az egyesülés eszméje, az unió! Dehát az a baja, hogy nem protestáns; mert a szabadgondolkodást és a szabadvizsgálódást — hallgatólag — kizárja. Aztán nincs rá a két egyház megérve... „Még sok dolgok vagynak, melyeket néktek kellene mondanom, de most el nem hordozhatjátok“ (Ján. 16: 12), mondá János ev.; az egyesülés eszméje is ezek közül való, olyan módon, a mint mostanában az óhajítás tárgya. Mert igen, ha az emberek mind oly emelkedett felfogásuak volnának, mint egy Zelenka, mint egy br. Prónay Dezső vagy egy dr. Szlávik, hogy többeket ne említsek! De fájdalom! vannak Dullák, Hurbánok és Mudronyok is és pedig nagy számmal, a kik ugyan nem Lourdes-be, de Kiewbe szíves örömet elzarándokolnak! Aztán hallottam én ág. evang. vallásu, felvilágosult főúrról is, a ki a kálvinista templomot csak magtárnak címezgeti; mivel nincsen benne oltár, se feszület, se gyertya!

Tehát elfogadom s örömet osztom az egyesülésre nézve a Balogh Ferencz álláspontját. Ne vesztegessük mi erre az időt, az erőt. S hiszem, hogy sokan vagyunk így, a kik e tárgyban Balogh Ferencz mellé állunk. Ezért szólaltam fel én is, mint mondani szokás: egy, a mi népünkben, hogy az ő erőteljes szava ne maradjon ez oldalról kiáltó szó a pusztában. Az élet e részben engemet igen kiábrándított. Tehát csak maradjunk mi az ág. ev. atyafiakkal édes testvérek!

Szép viszony az a testvéri viszony! Nagyon

szép. Szép dolog részt venni egymás örömeiben, szomorúságában. Ugyanezt tették századokon át prot. őseink is! Vállvetve küzdöttek úgy a vallási, mint a polgári szabadságért; tehát céljok, eszményök egy vala. Lehet az így ezentúl is. Ha egyik vagy másik prot. felekezet szabadságát, létét és életét veszély fenyegette, közösen szállottak a közös ellenség ellen síkra. S a mi legfőbb, Róma ellen, mint az evangéliumi eszmék és elvek meghamisítói ellen közös erővel küzdöttek a szószéken, a harczmezőn és a tudomány mezején. Tegyük így mind a két részről a jövőben is. Ne háborgassuk, ne zavarjuk, ne zaklassuk, ne kesergessük egymást az egyesülés fessegetésével; hanem csak maradjunk édes testvérek!

A közös működésre nézve a közelebbi zsinatok, úgy a reform., mint az ágost. részről úgyszólván megtalálták és meg is alkották az érintkezési pontokat a konventek útján. És ebben megvan az a közös apai ház, a melyben találkozhatunk; a hol közös örömeinket, közös bajainkat elpanaszolhatjuk; a hol a közös védelemre nézve megállapodhatunk s eszméinket, elveinket kölcsönösen megbeszélhetjük. A cél közös: az evangéliomban rejlő igazságokat az emberiség üdvére és boldogítására kiaknázni és közkinccsé tenni. Az út és a mód részben különbözik, de a szabadvizsgálódás, az egyházszerkezetre nézve megegyezünk. Az ellenségek is ugyanazok: a hitetlenség, a vakhit, az ultramontánok nagy tábor, egyszóval Róma hatalmának megdöntése s annak a romjain az

✠ TÁRCZA. ✠

Úti emlékek.

— A magyar tanárok olaszországi tanulmány-útjából. —

II.

R ó m a.

Tájékozódás: a mai Róma, a régi Róma az új Rómában.

Egy angolról olvastam valahol, hogy néhány eszkimót vitt Londonba magával a sarkvidékekről s kíváncsi lévén rá, minő benyomást tesz reájok a nagy város képe, angol ruhába bujtatva, a világváros utczáin meghordozta őket. Nehány óra telt el csöndes járkálásban, de a vendégeknek arcán az örömmel vagy a bámulatnak még nyoma sem látszott. Sőt e séta végén levertőbbek voltak s szállásukra érve, a lehangoltságtól és szellemi kimerüléstől nehezült fejüket kezeikbe rejtve, csak ezt mondogatták: Tömérdek füst, tömérdek zaj, tömérdek ház, tömérdek ember és tömérdek minden!

Azt hiszem: mindenki, a ki Rómába jön, a látogatás első napjaiban átmegegyezik az eszkimók sorsán, míg nagy fáradtsággal odáig eljuthat, hogy történelmi, vallási, költészeti és művészeti reminiscenciáit a sok különféle

és változatos új benyomások ellentéteivel kapcsolatba hozva, némi egységes benyomást nyer az örök városról s magát benne valahogyan tájékozni tudja.

Míg Florencz egyszerre s Nápoly is könnyedén feltáru az idegen előtt: Róma halmainak, utczáinak, palotáinak, műemlékeinek és romjainak rejtelmes fátyola lassan foszlik széjjel, s idő kell rá, míg jelenjéről s hagyományairól szerzett ismereteink a szemlélet nyújtotta csodás képzetekkel összhangzó egészbe kezdenek olvadni.

Arra pedig, hogy lelkébe mélyedjünk, másfél év még Goethenek is rövid; Thorwaldsen tizet nem elége; Stendhal pedig fél életet szab rá. Alapos ismerői mondják, hogy midőn azt hiszed, hogy műkincseit már mindet megismerted, egyszerre új meg új meglepetések állanak előtted, melyek észrevétlenül kötik le komoly tanulmány és művészi élvezet iránt fogékony szívedet.

Már a megérkezésnél kezdődik a meglepetések hosszú sorozata. Hasztalan keresed a Drusus ívével a Porta Appiát, melyen az ókori látogatók serege özönlött be egykor; a középkori zarándokok rendes bejárója, a porta Flaminia sem tárul fel előtted. A város keleti oldalán egy szabályos kövezett tágas téren szállsz ki, a Viminal lejtőjén, hol egykor Diokletian 3000 fürdőszobát tartalmazó roppant thermói állottak. Ez óriás fürdő főtermének kolosszális romjain kívül itt csak jelző márványtáblák emlékeztetnek a régi Rómára. Modern

evangyéliom hatalmának felépítése. Ezekhez képest igyekezzék mind a két testvér a maga körében, saját fegyvereivel s eszközeivel mindent megtenni az általa képviselt eszmények megvalósítására nézve s ez által úgy a haza és az emberiség boldogítását, mint Isten dicsőségét közös erővel előmozdíthatjuk s egymást is támogathatjuk; tehát csak maradjunk édes testvérek.

N.-Kálló.

Görömbei Péter.

Dr. Berzeviczy és a debreczeni egyetem.

III.

Azt mondja dr. Berzeviczy, hogy a harmadik egyetem vitakérdése azon a ponton fordul, hogy mit akarunk a harmadik egyetemmel főképp elérni? Azt-e, hogy a magyar kultúra a nemzeti-ségekre való erősebb ráhatás által terjedjen, vagy azt, hogy a magyar fajú elemek a magasabb műveltség áldásaiban könnyebben és tömegesebben részesüljenek. És bár a kérdést igen helyesen így szembeszökőleg állítja fel, még sem úgy dönt, hogy akár az egyik, akár a másik alternatívát fogadná el, hanem hogy a kecske is jóllakják, a káposzta is megmaradjon, a kettőnek egyesített megvalósítását ajánlja. Sokat markol, de keveset szorít s a mit kiszorít, az legalább az én nézetem szerint, alkalmasint a magyar fajú elemeknek a magasabb műveltség áldásaiban való könnyebb és tömegesebb részesülhetése lesz.

Nagy hibája, sőt mondhatnám vétke volt kormányainknak, hogy a tiszta magyar faj művelődésének ügyét nemhogy, mint valódi hazafiakhoz illik, előmozdították volna, hanem inkább azt mindenképen akadályozták, hátra mozdították. A nemzetiséglakta vidékeket tömegesen elárasztották középiskolákkal, hogy így őket a nemzeti ügynek megnyerjék, a magyarságlakta nagy — jóllehet csak földművelő — városokba pedig nemhogy középiskolát állítottak volna, de a meglevőket is vagy megszüntették, vagy végelgyengülésben kimulni engedték. A mi javulás e téren az utóbbi időben mutatkozik, félő, hogy csak eső után felvett köpönyegnek járja meg.

Dr. Berzeviczy, mint vallás és közokt.-ügyi államtitkár, a volt kormányok működésében jelentékeny szerepet játszott, sőt elmondhatja, hogy „quorum pars magna fui“, nem csoda tehát, ha azt a szellemet, a mely őt akkor lelkesítette, ma sem bírja levetkezni. Mintha úgy gondolkodnék, hogy a tiszta magyarsággal nincs miért törődnünk, mert az a nemzet ügyétől úgy sem pártolhat el, hiszen az a nagy költő nélkül is tudja, hogy „a nagy világon e kívül, úgy sincs számodra hely“, de ha a nemzetiségeket kulturánk áldásaiban való részesítés által a magunk részére megnyerjük, ez által nemzeti erőnket jelentékenyen erősítjük.

Igaza volna, ha a „ha“ ott nem volna. Csak az a bökkenő, hogy a nemzetiségeket nemzetünk számára nem nyertük meg, hanem e helyett a magasabb műveltséggel oly fegyvert

városrész ez, s annak a szellemnek hatása alatt épül és fejlődik, mely 1870-ben megteremté az olasz egységet s azóta a többi európai metropolisokhoz méltó Capitalet igyekszik a régi város falai közt magának emelni. Sőt e falakat sem kiméli e szellem, ha a modern város szabályozási tervének nagyon útjában áll. Észak felé a Pincioig, délre az Esquilin gerinczén s lejtőin le a Lateranig a falakon belől, sőt néhol kívül is egészen új utczahálózatok, nyílegyenes utczák, ház-sorok, szabályos köztérek, parkirozott kertek, fényes magánpaloták és középületek az újkor bélyegét viselik magukon.

Bár hiányzik még az élénk forgalomban s mozgalmal életben nyilvánuló fővárosi jelleg; mégis kivehető, hogy e területen, mely az ókorban sűrűn lakott vala, s az idők további folyamán bort, gabonát termelt, fog Rómának hagyományos örökléte továbbfolytatódni.

Egyelőre azonban s lehet, hogy századokig még a régi Mars mezőn, a halmok aljában a Tiberisig nyuló középkori város viszi Rómában az örök fentartó szerepét. A Piazza delle Terme hatalmas teréről újabban épült elegáns és népes utczák ékelődnek bele s egy-egy darab középkort szorítva ki helyéből, észrevétlenül csempézik be az új idők szellemét.

Kezdjük el sétánkat ez utczák legszebbikén, a Via Nazionale, mely a Thermák terét a város kellő közepével, a Velencei térrel köti össze. Az olaszoknak jobb

hangzásu szava a Nazionalenál nincs most a szótárban, 1870 óta náluk még a borbély is „nazionale“. Tehát ez utcának már a nevében is propaganda rejlik; díszes épületei pedig: a Banca Romana, a szobrokkal és reliefekkel ékes szépművészeti palota, s főleg két szép protestáns temploma, nekem úgy tetszik, hogy valami egyebet is hivatva vannak a pápai városba tovább propagálni.

A Via Nazionale végén a Piazza di Venezia-t érjük, mely nevét a florenzi stílusban épült rengeteg tömegével ható velencei palotától nyerte. A városnak ez a legélénkebb közlekedő pontja, honnan omnibuson vagy tramwayon, egy és kétfogatun minden perczen a szélrózsa bármely irányában veheted útadat. De te bámulatodban egyikre sem ülsz fel. A középkorias színeket, mely a hatalmas váraknak beillő paloták barna kőfalain, változatos stílusú homlokzatain és ablaksorain előmlik, ellenállhatlan erővel vonzza figyelmedet; sőt arra ösztönöz, hogy Baedekerrel kezdedben úton és útfélen, mintha muzeumban lennél, historiai, építészeti, szépművészeti és műtörténelmi tanulmányokba fogj. Nyugatra a pompás Corso Vittorio Emmanuele, északra pedig a régi Via Flaminia irányán húzódó szép egyenes Corso csodás templomai, díszpalotái, fényes terei, egyes és csoportot alkotó szobrai, oszlopai, obeliskjei és kőtűvei bőven nyújtanak anyagot e foglalkozáshoz, s büszkén hirdetik

adtunk kezökbe, a melyet lépten-nyomon ellenünk használnak s minél tovább haladunk ez irányban, minél inkább erősítjük a műveltségben a nemzetiségeket, s minél tovább hagyjuk saját édes magyar fajunkat a magasabb műveltség áldásai után epekedni s minél tovább elodázzuk annak a lehetőségét, hogy „a magyar faj elemek a magasabb műveltség áldásaiban könnyebben és tömegesebben részesüljenek“, annál kevésbé tarthatjuk fenn ama fölényünket, hogy e földön mint államalkotó, államfentartó nemzet szerepeljünk. Ám művelődjenek a nemzetiségek is, én annak nem vagyok ellensége, de saját magyar fajomnak itt is szeretném az elsőséget biztosítani. Ezt tőlünk a nemzetiségek nem is vehetik rossz néven, mert hiszen kiki legközelebb van önnön magához. Prima persona incipit ab ego.

Mindenekelőtt tehát az a kérdés döntendő el, mit akarunk elérni a harmadik egyetemmel? Azt-e, hogy saját magyar fajunkat a magasabb műveltség áldásaiban való részesítés által erősítsük, vagy azt, hogy a tőlünk idegenkedő, velünk szemben ellenségeskedő nemzetiségeket a magunk részére megnyerjük. Én azt mondom: tartsuk fenn a meglevőt, erősítsük saját fajunkat, nehogy a mesebeli kutya sorsára jussunk, a mely midőn a vízben tükröződő hús után kapott, a már szájában levőt is elveszítette. A bizonytalanért ne kockáztassuk a bizonyost; pedig ezt tennők, ha dr. Berzeviczy tanácsát fogadjuk meg, s a harmadik egyetemet ismét a nem tiszta magyar faj elemek javára állítanók fel.

IV.

Ha az elvi kérdés az általam ajánlott módon döntetnék el, akkor a harmadik egyetem helyének kérdésével is könnyen tisztába jöhetnénk. Ha a tiszta magyar fajt akarjuk a magasabb műveltség áldásaiban minél könnyebben s minél tömegesebben részesíteni, akkor olyan helyre kell a harmadik egyetemet állítanunk, a mely tiszta magyarság által legtömegesebben lakott vidéknek úgyszólván földrajzi középpontja s ez köztudomás szerint nem más, mint Debreczen.

Az elvi kérdések illetően elfogadtatása esete maga dr. Berzeviczy is Debreczent ajánlja a harmadik egyetem székhelyéül, igaz csak második sorban, mert szerinte ez esetben Szegedet illetné az elsőség. Nagyon sajnálom, de itt ismét kénytelen vagyok ellent mondani dr. Berzeviczynek, — de hiszen a mi helyeselni valót találtam könyvében, mindazt már az első lapon elvégeztem — mert habár Szeged Debreczennél nagyobb város, de korántsem oly középpontja, mint ez a magyarságnak. Szeged a tömeges magyarság végpontja, míg Debreczen a közepe s a mi vonzó és beolvasztó hatást amaz gyakorolni képes az idegen elemekre, mindazt ez utóbbi is csak úgy megteszi, vagy talán még jobban. Most is számos oláh és szász nemzetiségű ifju tanul jogakadémiánkon, pedig ezeknek Kolozsvár útjában esik, hozzájuk közelebb fekszik: de mivel e tősgyökeres magyar városban, a hol — hacsak magukra nem szorítkoznak — másként mint magyarul nem is

az egykor hatalmas pápaság és dúsgazdag feudális arisztokrácia műizlését és kedvteléseit.

A másfél kilométer hosszú Corson a fényes kirakatok előtt hőmpölygő tömegben folytatva útunkat, most a Caesar építette Saepia Julia tekintélyes alapfalain épült büszke Doria palotán, majd Lukács és Pál apostolok tanítási helyén: a S. Maria in Via lata kis templom akad meg a szemünk, odább az utcának legszebb palotája, a Palazzo Sciarra ragad bámulatra.

Még a 17-ik század ez építészeti remekének városából ki se bontakoztunk, már is a Piazza Colonna nyújt újabb meglepetést. E díszes paloták szegélyezte téren, hol nyári estéken pazar villanyfénynél a római előkelő világ sétahangversenyt tart, Marc Aurél 29 méter magas oszlopa áll. A 28 darabból álló oszlopzár márványreliefjei a marcomannok és más német törzsek ellen folytatott harcokat még ma is kivehető tisztán ábrázolják, tetejét pedig, hová belsejében csigalépcsők vezetnek felfelé, Pál apostolnak egy szomorú szobra ékesíti.

A tér északi szegletén a Palazzo Chigi, odább a P. Torlonia, Bernini, Ruspoli paloták és néhány stílszerű templom homlokzatain a tiszta renaissance elfajulásának, a 16-ik század paróka-izlésének tért, színt és drága anyagot nem kimélő, nagy térvizonyokat és bizarr pompát kedvelő jellemvonásai kötik le figyelmünket. Odább a no. 18. alatt egy jelentéktelen három emeletes

ház márvány emléktáblája hirdeti, hogy élettelen kövei a Faust költőjének halhatatlan szellemétől nyerik az életet. A római községtanács 1872-ben látta el emléktáblával e házat, melyben az ő nagy vendége, Goethe lakott egykor. Es Goethe Rómától meg is érdemli ezt a kegyeletet, mert az ő példája, főleg rendkívül becses „Olasz utazása“ indítá meg azt az áramlatot, mely az antik világ kulturális középpontja felé, az új világ minden művelt államából évről-évre nagyobb mérveket ölt.

A pompás Piazza del Popolo, melyen a Corso véget ér, s a melynek közepén négy vízhányó oroslán között egy Augustustól Kr. e. 30-ban Egyiptomból hozott gránit obelisk mered az ég felé, szintén egy másik lángszellem emlékét eleveníti fel. E téren lakott a S. Maria del Popolo mellett fekvő régi kolostorban 1510-ben Luther, a szegény augustinus barát, s talán az ellentét, melyet egyfelől az evangéliumi igénytelen tanok s a sötét kolostor egyszerű falai; másfelől a hivalkodó Róma pompája és fényes szertartásai között felfedezett, már itt készítették őt elmélkedni a hitújítás szükséges voltáról. Bárhogy áll a dolog, annyi bizonyos, hogy a Piazza del Popolon fogamzottak meg a reformáció magasztos eszméi.

Mellőzve ezúttal a tér egyéb különlegességét, forduljunk vissza a Via di Ripettán, mely a Tiberissel párhuzamosan vezet vissza a pápai városba. Egy kis

beszélhetnek, sokkal könnyebben elsajátíthatják a magyar nyelvet, inkább ide jönnek, mint a mindenféle idegen elemektől hemzsegő Kolozsvárra. Pedig most még jogakadémiánkon nem nyerhetnek végleges képesítést, e miatt az egyetemet kell felkeresniök. Hátha még a jogakadémiák újjászervezése a vizsgarend újabb megállapítása folytán ezt is megnyerhetik majd; még inkább növekszik azon tanulóink száma, a kik a nyelv kedvéért keresik fel városunkat.

Azt sem szabad felednünk, hogy a hamisítatlan, vegyületlen nemzeti szellem legpregnansabb kifejezése egy városban sem jelentkezik oly tisztán, mint városunkban. A ki a magyar szellemet alaposan meg akarja ismerni, el akarja sajátítani, nem tehet jobbat, mint ha ide jó, itt, ha akarna sem menekedhetik tőle. Magyar szellem más városban is található, de míg egyébűtt idegen elemek által elhomályosítatva pislog: addig itt, mint gyújtópontban összeszedve világol. E tekintetben sem tagadható tehát városunknak az egyetem székhelyéül való alkalmatossága.

Dr. Berzeviczy sem tagadja városunknak ezen előnyeit, hanem azzal kívánja hatásukat lerontani, hogy ezek ellenében erősen kifejlett kálvinista jellegét hangsúlyozza. Nem tagadjuk: bizony mi itt nagyobbára kálvinisták vagyunk; megilleti városunkat a kálvinista Róma elnevezés. E hibánkról azonban — ha ugyan hiba, de tagadom, hogy az volna — nem szándékozunk lemondani, még ha az egyszeri püspök

szavai szerint „soha egyetemet nem kapunk is“. Fentebb már kifejtettem, hogy a protestáns jelleg nemhogy ellenkeznék, de sőt a legtökéletesebben megegyez az egyetem elé tűzhető tanczálal s a kit okoskodásom ott meg nem győzött, arra hiába vesztegetném tovább is a szót. En e jelleget a mondott okokból veszedelmesnek nem tartom, a ki tartja, annak a kötelessége, hogy velem szemben állítását bebizonyítsa. Míg ez nem történik, megmaradok meggyőződésem mellett. A fentebbiekhez még csak azon megjegyzést fűzöm, hogy a vizsgálódás és tanítás szabadságát a protestáns egyetemen még inkább biztosítva látom, mint az államiban; mert a protestántizmus, hacsak öngyilkosságot elkövetni nem akar, ezen elveket meg nem tagadhatja; míg az államban, ha reakzionárius vagy ultramontán irányu többség jut uralomra, — ez a tanszabadságot ép úgy, mint a sajtóét, megszoríthatja, eltörölheti, vagy egyetemet ilyen szellemű tanerőkkel rakhatja meg.

Hogy azon hátrányt, a melyet Debreczennek határozottan protestáns jellege okoz, némileg enyhítse, odavetőleg említi, hogy ezzel szemben viszont *néhányan* Szegednek kifejezetten katolikus jellegét szokták kifogásolni. Ugy látszik azonban, hogy ő magát nem kívánja a néhány kifogásoló közé számíttatni, sőt talán ezt inkább előnyére magyarázza.

Dr. Öreg János.

oldal utcán csakhamar elérjük Augustus mauzoleumának alépitményeit. A császári Róma hatalmas regenerátorának és családjának sírkamaráiból egy-két fülkét fedezhetünk még fel; míg „a fejedelmi Caesar — már rég — föld röge lett s lyukat töm, hogy kizárja a szelet.“

Visszatérve a Ripettára, egy újkori vashidról a Tiberisen túl ismét új városrész tárul fel előttünk. Az angyalvár körül észak- és keletre a Prati di Castello, mely az ó- és középkorban nem volt beépítve, most egészen fei van parcellálva, s merre a szem ellát, mindenütt lázas sietséggel foly az építkezés. Nehány pillantást vetünk az érdektelen tájra s tovább haladunk a Palazzo Borghese előtt a via della Scrofán, keresztülmenve a S. Agoston terén egy keskeny utcácskán, a Piazza Navonára jutunk.

E pompás tér újabkori neve Circo Agonale, melyet hosszukás versenytér alakjától kapott s ma is egészen a Domitian híres stadiumának helyét foglalja el. Három emlékszerű kútjából magas viz-sugarak lövelnek szerte szét s az alázuhanó víztömeg kedves csobogással csalogatja a szomjas idegent. A viz-sugarak pompás játéknak kívül e kutaknak architektúrája és szobor-alakjai mély hatással vannak a nézőre. A középső, mely előtt pentelicosi márványmedence áll, magas sziklafalat mutat a háttérben s rajza egy a Circus Maxentiusból való antik granit obelisk emelkedik; négy földrészt ábrázoló

négy szegletét pedig a Duna, Ganges, Nilus és Rio de la Plata hatalmas folyamok isteneinek óriás szobrai díszítik.

A Navona térre háttal néző Palazzo Braschi, most a belügyminiszterium szép palotája is figyelmet érdemel, nagyszerű márványlépcsőzete még Rómában is ritkítja párját. E palota nyugati sarkán irodalomtörténeti nevezetesség áll, a híres Pasquino, melytől a Rómában még most is divatozó pasquill-költészet kölcsönözte nevét. A Pasquino voltaképen egy klasszikus görög márványszoborcsoport, mely Ajaxot látszik ábrázolni, a mint Achilles holttestével óvatosan segély után nézve, menekül a harczi tolongásból. Már 1501-ben erősen csonkulva állították itt fel s századokon át, de főleg a reformáció idejében, a politikai gúnyköltészet minden termékeit először rája ragasztották. Minden április 25-én irodalmi ünnepélyt tartottak a Pasquino körül, s ott tűzték ki a felragasztandó gúnyos plakátoknak a kor viszonyaira vonatkozó témáit. Pasquino epigrammáira a forum északkeleti részén a mamerlini börtön előtt álló Marforio felett, — valamelyik folyam-istennek, talán a Rhenusnak, a Capitoliumi muzeum földszintjének háttérében még ma is látható óriási szobra.

Sinka Sándor.

(Folyt. köv.)

TANÜGY.

A dunamelléki ev. ref. tanárok nyugdíj-ügye.

Az országos tanári nyugdíjintézet létesítése folytán felekezeti közép- és főiskoláink tanáira nézve a belépés módjainak megállapítása s az eddig fennállott nyugdíjintézetekkel való leszámolás, esetleg azoknak újjászervezése szükségessé vált s a munka ez irányban mindenütt folyamatban is van. A mikor annyi érdeket kell méltányosan kiegyeztetni, a melyek itt-ott egymással legalább látszólag ellentétben állanak, nem lehet csodálnunk, ha a közmegnyugvás szerint való megoldás némely helyen nehezen érhető el. Legszembetűnőbb érdekellentétek a dunamelléki kerületben mutatkoznak, a hol a fennállott nyugdíjintézet kötelekében megmaradó 6 theologiai s az országos intézetbe belépő 48 középiskolai s képezdei tanár áll egymással szemben a leszámolás kérdésére nézve. A vita nem érdekli ugyan a mi köreinket közvetlenül, s nálunk Debreczenben minden jogos érdek kielégítésre fog találni. Minthogy azonban a mi viszonyaink s főleg a kerületbeli középiskoláinké sok hasonlóságot mutatnak e tekintetben is a dunamellékiekkel s ezért a vita lefolyása ránk nézve is sok tanulságot rejthet magában: készséggel adtunk helyet *Vass Sámuel* t. barátunk kérésére azon válasznak, a melyet ő 48 kartársa érdekében a *Szöts Farkas* ur által készített felterjesztésre adott, természetesen tért nyitván az ellenvéleménynek is. A választ a következőkben adjuk:

A dunamelléki ref. egyházkerület tanárai között igen fontos pénzügyi és jogi vita keletkezett, melynek igazságos, jogos és méltányos eldöntése felsőbb egyházi, sőt esetleg világi hatóságok bölcsességét is igénybe fogja venni.

Az ügy elintézése még ez idő szerint a mi hatalmunkban van. Ránk bizta az egyházkerület, hogy igazságosan és békésen magunk intézzük el.

Hogy ez sikerül-e: nem tudom, de lelkemből óhajtom. Ha a mai kor önző áramlata tulságosan erőt nem vesz rajtunk, ha mindent a dolgok valódi mértéke és a tulajdonjog szentsége szerint mérünk: akkor sikerül; de ha csak a betűkhöz és §-okba öntött jogokhoz ragaszkodunk, ha az emberi szívbe oltott méltányosság érzetének sugallatára nem hallgatunk: akkor nem sikerül, mert tudva van, hogy a §-okba foglalt jogtól gyakran igen messze van a valódi igazság. Így áll a dolog, ha nem csalódom, a mi pénzügyi kérdésünkénél is. Épen azért, hogy egymást megértsük, nagy szükség van a kérdésnek minél több oldalról való megvilágosítására.

Ide irányulnak alábbi észrevételeim.

De hogy a dolog minden olvasó előtt világosabb legyen, elmondom röviden a genesisét előlről.

A dunamelléki egyházkerület kebelében, hat városnak különböző tanintézeteiben 54 tanár működik az Úr kertjében. Ezek ezelőtt 27 évvel 1867-ben megmondolva azt, hogy az a 7—800 s néhol 1000 forintra menő csekély összeg, a mit az egyház és haza érdekében teljesített szolgálatukért kapnak, teljesen elégtelen arra, hogy abból valamit jövőjük biztosítására félre tegyenek, mivel az a mindennapi megélhetés gondjainak enyhítésére is kevés; tekintetbe véve azt, hogy e csekély javadalmazás mellett munkaképtelen és öreg napjakra családjukkal együtt koldusbotra kell jutniok, ha erről valamikép nem gondolkodnak: arra a nemes gondolatra

jöttek, hogy közös erővel a maguk filléreiből gyámegyletet alakítsanak.

A gondolat azonnal testet öltött, a gyámegylet az egyházkerület felügyelete alatt megalakult. Jövedelem forrása volt a tagok 10 frt évi tagdíjuk, továbbá a belépő új tanároktól életkoruk szerint 50 vagy 100 frt illeték. Ehez járult a tanulóktól évenként 40 kr, a fentartó testületek engedélyével.

Többnyire ezen forrásokból nőtt és gyarapodott az egylet tőkéje, nőtt és gyarapodott a gymn. tanártestületek által kezelve és gondozva annyira, hogy jelenleg 77,000 frt tőkéje van, melynek jövedelméből segélyez 14 özvegyet fejekint 250 frttal, a munkaképtelenné vált kartársnak pedig 500 frtot ad.

Most azonban nagy változás előtt áll ez a mi gyámegyletünk. Tudva van ugyanis, hogy az állam egy régi és nagy anomaliát megszüntetve, a felekezeti középiskolák, jogakadémiák és tanítóképezdek tanárait is felveszi az országos nyugdíjintézetbe. Egy kissé terhes feltételek alatt ugyan, de így is köszönet érte! Nem veszi azonban be a theologiai intézet tanárait, mint a kik különösebben felekezeti ügyet szolgálnak. És ebből állott elő most gyámegyletünk tagjai közt az érdekösszeütközés, ebből a vitás kérdés!

Az egylet 54 tagja közül ugyanis 48 iskolájának fentartótestülete belép az állami nyugdíjintézetbe, elválván az állami nyugdíjtörvény által megszabott illeték fizetését; míg a theologiai intézet 6 tanárának továbbra is a maga erejéből kell gondoskodni jövőjéről, ha csak ügyét az egyházkerület, a mint a zsinati törvény szerint kötelessége is, fel nem karolja.

Az tehát most a nagy kérdés, hogy miként bánjunk el a gyámegylet 77 ezer frt tőkéjével, miután ahhoz épen annyi joga van 6 közül egynek, mint 48 közül egynek. Az eddigi alapon fel nem tartható, mert az állami törvény nem engedi, hogy a belépő felekezeti tanárok más nyugdíjintézetet tartsanak fel.

Az a 48 tanár tehát figyelembe véve azt, hogy a nyugdíjtörvény szerint a belépő tanároknak a belépés alkalmával oly jelentékeny összegeket kell befizetniök, melyek kivált a régiebb tanároknak nézve 3, 4, 5, sőt 700 frtra felmennek, melynek, hogy több idő alatt is eleget tegyenek, maguktól és családjuktól kellene megvonni a megélhetés szükségletének egy jó részét; figyelembe véve továbbá, hogy több intézet tanári kara még a fentartótestület által érték fizetendő 5%-ból is magára vállalta 2%-nak fizetését csak azért, hogy a fentartótestületek meg ne akadályozzák állami nyugdíjintézetbe való beléphetésüket: úgy gondolkozott, hogy ahhoz a 77,000 frthoz, amelyet ők 27 év óta rakosgattak össze nagyrészt saját zsebükből, másrészt az általuk rendezett hangversenyek és felolvasások jövedelméből, egyrészt pedig tanítványaik filléreiből, mégis csak kell lenni annyi tulajdonjoguknak, amennyivel Isten és ember előtt jogosan rendelkezhetnek, a mit saját jövőjük biztosítására az országos nyugdíjintézetbe csatolhatnak, azon összeggel abba beléphetnek.

Igy gondolkozott az a 48 tanár abban a hitben és tudatban, hogy e gondolkozásnak jogosultságát és igazságát senki kétségbe nem vonhatja.

Ennélfogva a mult ősszel tartott gyámegyleti közgyűlésen e kérdés felett tanácskozva — kimondta, hogy a 77,000 frt tőkéből elsősorban a most meglevő özvegyek és árvák évdíját biztosítja, 250 frtot számítva egy özvegyre. Másodsorban pedig a tőkéből fedezi azon összeget, melyet 48 tanárnak az állami nyugdíjintézetbe belépéskor illeték gyanánt fizetnie kell, mely összeg

miutegy 23,000 forintra rug. Ugy gondolkozott a gyűlés, hogy ezen összeg kiszakítása után 54,000 frt tőke marad fel, melynek kezelésére nézve, hogy az özvegyek évdija is fedezve legyen, a 6 bennmaradó tanár nyugdíjának további alapját is képezze, kétféle lehetőséget vett fel.

És pedig, vagy kiszakítva külön kezelik az özvegyek segélyezésére szolgáló tőkét fogyó életjáradék (fond perdu) alakjában, melyre 40 vagy 42 ezer forint elengedő, s ez esetben mintegy 12,000 forint maradna 6 tanár nyugdíj igényének biztosítására.

Vagy a mi helyesebb, maguk kezelik az egész 53,000 forintot és fedezik annak kamatjából, még a tőkének fogyasztásával is, az özvegyek évi járadékát, ez esetben, mivel az özvegyek száma, a kik között 79 sőt 87 éves is van, természetesen folytonosan fogyni fog; a 6 theologiai tanár néhány év múlva oly tőkének jut birtokába, a melyenről a jelen események elő nem állásával nem is álmodhatott.

Ilyen értelmű határozatot terjesztett a gyámegylet megerősítés végett az egyházkerület őszi közgyűlése elé. Ellene mondott azonban 6 tanárcollegánk a 48-ak ezen véleményének. Azt mondák, hogy se nem jogos, se nem igazságos, hogy 48 ember részére 23,000 vétesék el, 6-nak pedig 10—12,000 maradjon! Nagy actiót fejtettek ki, hogy ez a vélemény az egyházkerületi közgyűlésen keresztül ne menjen; sőt t. Szóts Farkas ur ropogós sietséggel egy kérés és tiltakozó memorandumot is tett közzé és terjesztett fel a theologiai tanárok nevében, a melyben kimutatni igyekeznek, hogy jogtalan és alapszabályellenes a 48 tanár kivánsága és igénye, mert hát akkor az ő mostani nyugdíjigényük hol marad?

Mit tesz tehát Szóts Farkas ur? A Bogyó tanár hivatalos kétszer kettőjével kimutatja, hogy az özvegyek segélyezésére fond perdu alapon 42,000 és egy pár száz frt, a hat tanár nyugdíj igényének biztosítására előlegesen 23,000 frt, utólagosan pedig (a memorandum 4-ik lapja szerint) 35,500 frt kell, a miből kijön az, hogy a 48 tanárnak, akik azt összerakták s kezelték, a gyarapítás körül fáradoztak, minden tulajdonjoguk „perdu” lesz, legfeljebb egy pár garast juttatnak belőle utraivalóul.

E szerint mi 48-an annyi év óta azért adóztunk, azért fáradoztunk, azért raktuk össze pénzeinket, hogy most, mikor még nagyobb szükség van jövőnk és családunk biztosítására, mikor még súlyosabb családunk fentartási gondja: ezen összerakott pénz jövőnk biztosítására többé ne szolgáljon, hanem azt sárba dobott pénznek tekintsük.

Hogy mily nagy igazságtalanság volna ez, megmondom alább.

Megállapítván Szóts Farkas ur azámitását, azt a jobbik ajánlatot teszi az egyházkerületnek, hogy maga vegye kezelés alá az özvegyek évi járadékainak biztosítására czélzó 42,000 frt összeget, és mivel annak kamata az évi segélyösszeget ki nem futja, pótolja azt évenként a maga kasszájából. Ezen eljárás szerint, mint-hogy az özvegyek végre is elfogynak, igen szép összeg fog maradni az egyházkerület rendelkezésére. A felmaradt 33,500 frtot pedig majd kezeli a maga javára a 6 tagu egyesület. Ezt tartja ő a tőke csinálás igen jó nemének, sőt ezt tartja ő a megoldás legjobb módjának. Hozzá teszi tréfálódva, hogy mi azért ne méltatlankodjunk, úgy is elég olcsó vásárt csinálunk, egy vásár elég, ha egyszer olcsó.

Igy vigasztal bennünket a memorandum t. készítője. Más szavakkal ez annyit tesz, mintha azt mondaná: ti 500 frtért kaptok egy 1000 frtos lovat, hát adjátok nekünk a magatokét ingyen.

Az ám! vigasztaló port hint a szemünkbe, hogy úgy is elég olcsó vásárt csinálunk, hát ne zúgolódjunk!

Persze, hogy ha nem zúgolódunk, a valóságban úgy lesz a dolog, hogy ők csinálnak jó vásárt *ingyen*: mi csinálunk jó vásárt, de kétszeres áron és pedig: az egyik ár idáig berakott pénzeink kamatos kamatjával; a másik ár az államhoz fizetendő tekintélyes illeték.

Hozzá még tréfál és gunyolódik!

Bizony-bizony nehéz dolog mindezekről satyrát nem írni! Mindamellet nem azt írok, de a 48-ak érdekében okoskodásának aaptalanságát és némely számadatainak szemfényvesztését kimutatom.

Mindenekelőtt kijelentem, hogy olyan §, a mely a mi mostani módosulásunkra, viszonyunkra vonatkozik, alapszabályunkban nincs. Ilyet se pápaszemmel, se józan észszel abban senki nem találhat.

Oh ha tudtuk volna egykor, hogy lesz olyan idő, a mikor a tagok 8/9-e kedvezőbb és új gyámintézetbe léphet, akkor bizonyosan tettünk volna bele olyan §-t, a mely ez esetre is kimondaná, hogy mi illeti őket az eddig gyűjtött tőkéből. És ekkor összevágthatna az igazság a §-al. Most nem vág össze, mert nincs benne ilyen §.

Hanem ha keressük, megtaláljuk azt a józan gondolkodásban, az emberi igazságérzetben, a szívben és a tulajdonjog szentségében.

Ugy, de a t. collega urak nem itt keresik, hanem csak is a §-ban. Hát nézzük, hogy helyesen-e?

(Folyt. köv.)

KÖZÉLETÜNK.

Falusi levelek.*

VIII.

Mint az igazhitű muzulmán rajongó vallásos áhitattal tekint mindenkor Mekkája felé: én is bizonyos kegyelettel emlékezem folytonosan egyházkerületünk Mekkájáról, Debreczenről, s ha annak egyházas emelkedését látom, benső lelki öröm tölt el minden üdvös mozzanata hirére. Ily örömet szült azon régi óhajlás megvalósulása is, melyet lapjaink a debreczeni egyházban közelebb lefolyt tisztujtásról közöltek, hogy t. i. a presbytérium tagjainak s egyháztanács tisztviselőinek megválasztásában ez alkalommal a politikai pártoskodás nem szerepelt, szakított tehát a józan egyháziasság a mult idők téves irányával, s mostani eljárásában azon meggyőződésnek adott kifejezést, hogy egyházi életünk és munkásságunk terén az értelem, vallásos buzgóság, áldozatkész tevékenység és hűség mértéke vezeti a hívek bizalmát és megtisztelő kitüntetését. Ilyen testületől várhatja aztán az egyház a bölcs kormányzást, a szellemi és anyagi építést, az erkölcsi és vallásos haladás nagy munkáját. Mert hát bizony nagy tér, sok szükség

* E cikksorozat érdemes írója, mint t. olvasóink tapasztalhatták, közéletünk viszonyait oly mélyreható tekintettel szokta vizsgálni, a létező bajokat felismerni s a megfelelő orvosszereket feltalálni, hogy mindazok figyelmét méltán megérdemli, a kik egyházunk ügyei iránt a t. cikkíró urhoz hasonló igaz érdeklődéssel viseltetnek. — Ajánljuk e cikket különösen debreczeni egyházunk híveinek, főleg tanácsának s általában intéző köreinek jóakaratu megszívlelés végett.

Szerkesztő.

van még a mi szeretett Debreczenünkben, a melyet reformált egyházunknak érdekében áll minél előbb elfoglalni és betölteni. Ez állítás bebizonyítása végett némely statisztikai adatok feltüntetésére van szükségem.

Kétségtelen az, hogy nagyobb városaink népessége különösen két évtized óta rohamosan nevededik, bizonyára úgy van ez Debreczennél is, de aggasztóan feltűnő az, hogy e nevededés ott a pápista és zsidó gyülekezetekben nagymérvű, a mienkben pedig nagyon csekély. Ha az 1864-ki és így harmincz éves névtárunkat tekintem, 48630 (?) volt akkor a debreczeni református egyház tagjainak száma, ez bizonyosan nem realis adat, mert lehetetlen, hogy 1865-ben a mikor 34587-re van kimutatva, egy év alatt 14 ezerrel csökkent volna, még 1868-ban is csak 34655, de már 1869-ben 37983, tehát itt ismét egy év alatt 3328 (?) hihetetlen lélekszám a nevededés; a 37 ezeres szám szerepel a 70-es éveken keresztül s 1880-ban leszáll 36881-re, a mely évben 351-el haladta meg a meghaltak száma a születetteket; 1881-ben ismét elfoglalja helyét a 37 ezeres szám s ezután lassanként nevededik és 1893-ban már meghaladja a 41 ezeret, 1894-ben a 42 ezeret, és a józsai új egyház 2000 lelkét telepíti ki. Az utóbbi évek adatait reálisabbnak tekintve, 1865—1894-ig, tehát 30 év alatt körülbelül 20% volt a lélekszámemelkedés debreczeni egyházunkban, és így évenként csak $\frac{2}{3}\%$. E számot bizonyára kevésnek találhatja mindenki, meggondolva azt, hogy csak születettekben évente 2—300 a szaporodás, pedig éppen az elmúlt 30 év alatt nagymérvű volt a beköltözés is, miből azonban a mi egyházunknak nagyon csekély szám jutott. De nem mondhatom elég kedvezőnek többi nagy egyházaink lélekszámának nevedését sem. Legkedvezőbb a népesség emelkedése H.-M.-Vásárhelyen 30%, tehát évenként 1%, Mező-Tur 22%, Bősörmény 19%, Békés 14%, már Szentés csak $3\frac{1}{2}\%$ 30 év alatt, sőt vannak egyházaink, melyekben a népesség ma kisebb mint 30 év előtt, p. o. Kaba. Kisebb egyházaink között vannak 34—40% népességi emelkedések is. Ha azonban az egész egyházkerület népességének összegezését tekintjük, 1864-ben volt 799131, 1893-ban 915422 és így 116291-el több lélek; e szaporodás ugyan első tekintetre elég kedvezőnek látszik, de ha részletezve vizsgáljuk, nem kielégítő, mert egybevetve az évenként születettek számát a halottak számával, amazoknál 5—9 ezer többletet találunk, kivéven az 1873-ik kolerás évet a mikor 3 ezerrel több halt el mint született, de 30 éven keresztül átlag vehetjük az évi 7 ezer szaporulatot, vagyis szinte 1%-kot, ezt összegezve 210 ezer léleknövekedés jön ki a születésekből ennyivel kellett volna már csak ez uton is nevedetni egyházkerületünk népességének, így pedig azon kérdés áll előttünk hogy 94 ezer lelkünk hova tűnt? Azt sohasem olvastam a lapokból, hogy a mi népünk Amerikába tömegesen vándorolt volna ki mint a felvidék. Az alföldi különösen a békés-bánati nagyobb egyházakból igaz, hogy rajok mentek az új telepítvényekbe, de ezek mind megmaradtak azért az egyházmegyében; más egyházkerületekbe sem települtek át nagyobb számban. Ha az összeszámítás tételeit felületeseknek vesszük is, de már a születettek és halottak száma teljesen biztos adatokra van építve, és így talány marad előttünk a 94 ezer lélekszám többlet hiánya. Annyi azonban kétségtelen, hogy egyházkerületünk népességének emelkedése az általános polgári társadalom tagjai számának emelkedésével összehasonlítva, nincsen kedvező arányban.

Most térjünk vissza kiindulási tárgyunkhoz Debreczenhez, a hol jelenleg 42 ezer lelkünk van, e

népességgel azonban nincs kellő arányban sem a templomok, sem a lelkészek, sem az iskolák és tanítók száma. Ez utóbbiakra vonatkozólag tudjuk, hogy a népességnek legalább 10%-ka elemi iskolai tanköteles, tehát itt 4200, (vidékünkön több egyházban 15% is van) már most 70 tanítványt számítva egy-egy tanítóra, szükség lenne 60 tanító működésére, van pedig 43, hiányzik 17, ez nagy szám, nagy hiány. Valaki felhozhatná mentségül, hogy Debreczen lakosainak tulnyomó része gazdálkodó s nyáron át 10—12 ezer, télen legalább 5—6 ezer lélek lakik szétszórva a határon, tanyákon, s 5—600 tanköteles ezek között nevededik testben. Epen erre az esetre volt szándékom rámutatni, épen ezen nagy lelki szükségét akarom a megújított presbyterium munkás buzgóságába ajánlani, mert hiszen azok a tanyai lakosok csaknem kivétel nélkül a mi híveink volnának. Tudomásom szerint van egy pusztai iskola ez Óhaton, de Macs, Szepes, Ebes, Hortobágy, Gut és a többi határ-részekben úgy tudom nincs, pedig ha e puszták tanyáit s azok lakosait összeszámítjuk, egy nagy község lenne azokból, hiszen a Józsa is egy szőlőkertből és tanyákból állott régebben, s ime rendes anyaegyházzá alakult több mint 2 ezer lélekkel. Bizony nem lehet csodálkozni ha a pusztai lakosok elvadulnak, vagy egy-egy álprófeta hitegető és mételvező csábítására ott keresik a vallásos eszmék közlését, a hol kaphatják, s tévuton mennek öntudatlanul. Általában nagy szükség van a belmissió munkásságára az alföldi nagy népességű és nagy határu egyházaink külterületén, legelső sorban iskolák állításával, másodsorban lelkészek alkalmazásával lehetne és kellene e hiányon segíteni, mint H.-M.-Vásárhely tette, s Debreczentől méltán várhatja egyházkerületünk az üdvös példaadást. Ha a presbyterium lelkesen felkarolja ez ügyet, nem hiszem, hogy a nemes város a pusztai iskolákat kellő számban fel ne állítsa a határban, az egyház pedig legalább egy körlelkészi állást alapít, arra alkalmas egyént választ, a ki mint igaz misszionárius különböző meghatározott helyeken és időben rendes isteni tiszteleteket tartana a tanyai lakosok között és felügyelne az iskolákra is. Ez intézkedés lenne a debreczeni egyháznak nemzeti ezredéves ünnepélyünk egyik kimagasló dicsősége!

De azt mondtam nem elég Debreczennek belterületén a templom és lelkész. Ha ugyan a mostani templomok látogatottságából ítélünk, melyek csak egy-egy kiváló ünnepélyes alkalomkor népesülnek meg, azt hisszük elég a templomok száma: ne feledjük azonban mily messze eső pontjai vannak a városnak a mostani templomoktól, s e távoli pontokról kevesen vannak oly helyzetben, hogy harangozás előtt már 2—3 negyed órával indulhassanak isteni tiszteletre, míg közelebb levő templomba nagy számmal mehetnének. Az én lelkem abban gyönyörködne, ha Debreczennek mindenik fő-utcáján egy-egy kiemelkedő templomunk lenne, hirdetőn egyházunk hiterejét és vallásos buzgóságát; de ha ez be nem következhetik is, még három távol eső hely Nagy-Csapó-utca vége — a hol már tervezve is van — Péterfia- és Nagy-Mester-utca vége oly pontok, a hol szükség és méltó lenne egy-egy új templomot építeni és így hét helyen 7 templomban seregkelhetnének össze a hívek az élő víz forrásából meríteni, lelki szomjuságukat kielégíteni. Tudjuk mi, tudja az egész ország, hogy Debreczen református népe gazdag, buzgó, áldozatkész, s multja kezességet nyújt a jövőre, ha egy-két év alatt nem, de idővel bizonyára 7 templom tornyainak harangjai fogják a hívőket Isten oltárához hívogatni; lesznek még ezután is Vörösmartyak, Vecseyek és Kövesdyek, kik

egyházunk építéséhez örökbecsű és emlékü adományai-
kai fogják járulni!

Kérdésbe tehetné valaki miért nyul bele egy vidéki
levelező a debreczeni egyház ügyeibe, hiszen hivatottabb
és illetékesebb egyének állanak ott az ügyek élén, és
működnek fáradhatatlanul az egyház virágzásán? Igaz.
Nem is félek én attól, hogy ott intező szellemek, lelki
orvosok és teremtő erők hiányzanak: hanem a debrec-
zeni egyház a mienk is, és mert nagyon szeretem
Debreczent, épen azért féltékeny vagyok helyzetének
megtartásában és emelésében; eszembe juttatta e félté-
kenység az új vallásügyi törvények életbeléptetésének
idejét, a pápista klérus előtt ugyan eddig is megnyit,
de ezután még tágabb hódítási tért; elgondoltam, hogy
az én időmben milyen kis gyülekezet járt a szent-anna
utcai templomba, és most még a mi népünk hölgyeit
is valami delejes tünet vonzza arra felé és oda, meny-
nyire nevedett a város pápista lakóinak száma a
közelebbi évtizedekben s nem jut-e eszébe a lélekhalászó
testületnek a csábítás hálóját benn és künn kivetni s
megfogni a gyenge és tudatlan lelkeket, elhalászni azokat
kik alig tudnak egyebet vallás dolgában mint azt, hogy
ők névleg reformátusok voltak eddig?

Irtam ezeket és szölok, beszélek azért, mert ha
egyházkerületünk testét egy élőfához hasonlítom, Deb-
reczen bizonyára a törzsöt képviseli abban, s ha több
tekintetben mi vidéki egyházak a fát tápláló gyökérzet
sok száz szálaihoz hasonlítunk is, de bizonyos mérvben
hasonlítunk a törzsen álló ágazatokhoz, melyeknek élete,
virágzása, nevedése feltételezve van a törzs életerejé-
től; és ha a törzs kérge alatt őrlő rovarok férgei fur-
kálnak és rágják az életnedvet vezető hajszálcsovezetet,
nem szenved-e az ágazat élete is? Félttem Debreczent,
mert szeretem!

S—s.

I R O D A L O M.

A Protestáns Szemle 1895. évi 1. füzeté már
korábban megjelent a következő változatos és értékes
tartalommal: Értekezések és tanulmányok között kö-
zölve vannak: 1. Az énekes könyv reformja zenészet
szempontból, *Farkas Lajostól*. 2. A héber szellem böl-
cseleti iránya, *Józsa Zsigmondtól*. 3. A jövő vallása
s annak profétái, *Szlávik Mátyástól*. Az irodalmi szemle
hazai rovatában *Három Rákóczy-életrajz* Szilágyi Sándor-
tól, *Bóthy Zsolt röpirata az egyetemi tanárképzésről* és
Lévay Lajos Vegyes egyházi beszédei vannak ismertetve.

„**A hevesnagykusági ev. ref. egyházmegye** 1894.
márczius 28-án Kisujszálláson tartott rendkívüli és 1894.
szeptember 12. 13-án Kisujszálláson tartott rendes
képviselési közgyűlésének jegyzőkönyve” — megjelent
Mező-Turon. Nagyon kívánatos, hogy mindenik egyház-
megye mielőbb nyomtatásban tegye közzé jegyzőköny-
veit. A nyilvánosság kiszámíthatlan előnye csak ez
uton lehet biztosítani. A füzet csinos kiállítású s a
jegyzőkönyvek czélszerű és az áttekintést megkönnyítő
beosztása dicséretére válik úgy az elnökségnek és jegy-
zőknek, mint a nyomdának.

Milleniumi magyar történet. Az Athenaeum r.
társaság kiadásában megjelenő *A magyar nemzet törté-
nete* című nagyszabású tíz kötetes díszmunkának
(milleniumi kiadás) kilencedik füzeté most hagyta el a
sajtót. Ebben a füzetben az első kötet „A magyar
királyság” című ötödik könyvének folytatását találjuk
Szent-István király törvényének ismertetéséről szóló első
fejezettel, melyet a második fejezet „Az ország állapota
és népessége”, a harmadik fejezet „Az ország kormány-
zása”, és a IV. fejezet „Belső háborúk. A keresztyenség
terjesztése” cím alatt követnek Marczali Henrik tollából.
Ebben a füzetben is a legérdekesebb történelmi adatok
vannak összegyűjtve a magyar királyság megalapításá-
nak korszakából. Mindjárt a füzet két díszes műmellék-
lete is ezen legértékesebb történelmi adatok közül való.
Az egyik műmelléklet a nemzeti múzeum egyik legbe-
csesebb kódexének Hartvik „Szent-István legendája”
első lapjának nagy tökéletességgel előállított hasonmása,
melyhez szöveg-olvasás és magyar fordítás van csatolva.
A másik műmelléklet a „sarmisegethusai amphitheatrum”
távlati rajzát mutatja Szinte Gábor eredeti felvétele után.
A szöveg közé a következő szép képek vannak lenyo-
matva, u. m. „Szent-István ezüst pénzei”, „Szent-István
kardja” mely a prágai székesegyházban őrzik; „Szent-
István állítólagos szobra a hamburgi székesegyházban”.
A bécsi krónikából ismét két szép kép van átvéve, u.
m. „Szent-István” arcsképe; „Szent-István harcza Gyulá-
val.” A koronázási palást képei közül egy szalagdísz
hasonmása és „Gizella királyné” medaillon-arcsképe van
átvéve. Ezen kívül a füzetben találjuk „Szent-Gellért
püspök és vértanu” mellképét a budapesti-ferenczvárosi
templom egyik üvegfestménye után stb. Az eredeti
codex tudvalevőleg a müncheni kir. könyvtárban őriz-
tetik. Egyes füzet 30 kr. Előfizetés negyedévre (12 füzet)
3 frt 60 kr, félévre (24 füzet) 7 frt 20 kr. Kapható
minden hazai könyvkereskedésben. Mióta e sorokat irtuk,
ismét megjelent e nagyszabású munkának két füzeté,
a 10. és 11. füzet. A tizedik füzetel befejezést nyer
a vezérek kora. Ezután következik a régi Magyarország
története, a honfoglalás előtti időkben, melyet nemrég
elhunyt kiváló tudósunk: *Frölich Róbert* irt. Ritka ala-
possággal és megragadó előadással tárgyalja e munka
Magyarország őstörténetét a következő fejezetekben:
I. *A legelső földrajzi tudósítások.* II. *Strabó és az első
század többi írói.* III. *Ptolomaeus adatai.* IV. *Magyar-
ország legrégebb ismert lakói.* E füzetekben is igen szép
és eddig nem közölt ábrázolatok vannak.

Magyar Tájszótár. A m. t. Akadémia megbizásá-
ból szerkesztette *Szinnyei József* egyetemi tanár. E
becses munkából legközelebb megjelent az első kötet
VI. füzeté, *Hagyakodik—Illant* szók közé eső terjedé-
lemmel. E tájszótár anyaga nyolczvanezernél több adat-
ból állítatik össze a szerkesztő által, a ki azokat az
összes népnyelvi közleményekből, több kézírati gyűjte-
ményből s egyesektől gyűjtötte össze. Kiterjeszkedik
úgy a *tulajdonképeni* tájszavakra, mint a *jelentésbeli* és
alak szerinti tájszavakra. Ezek után külön jegyzékekbe
foglalva következnek a *dajkanyelv* v. *gyermeknyelv*
szavai, a *keresztnevek* nyelvjárási változásai, az *állatok*
tulajdonevei s az *állathivogató* és *üző* szavak. A nagy
gonddal szerkesztett becses munka füzetéi márczius,
június, szeptember és december hónapok 1-ső napján
jelennek meg. Előfizetési ára egy évre 4 frt.

KÖNYVES TÓTH MIHÁLY.

(1809—1895.)

Magyarország első és legfényesebb protestáns egyházközsége, a debreczeni ev. ref. egyház súlyos veszteséget szenvedett az elmúlt hét folyamán, a mely veszteség fájdalmas érzése villámcsapás gyanánt hatja át az egész magyar ev. ref. lelkészi kar szívéét s az egész hazai reformátusságot.

Ne csodálkozzunk rajta, hiszen az a sok terhet hordozó, de még mindig csak áldozatokra és lemondásra utalt tisztos testület: a magyar református lelkészi kar, egyik legkiemelkedőbb tagját, egyik országos hírű Nestorát, egyik tiszteletre méltó példányképét és büszkeségét, a magyar ref. hitfelekezet pedig egyik legerősebb támaszát és őrállóját veszítette el.

Könyves Tóth Mihály debreczeni ev. ref. lelkész egyénisége sokkal jelentősebb vala, semhogy hatásában csupán közvetlen környezetére s működési körére szorítkozhatnánk. Már azon szerencsés körülmény folytán is, hogy élete, Isten jóságos kegyelméből, végig húzódik e század elejétől annak végéig, élő tanuja lőn az elköltözött férfiú mindazon hosszas és kimerítő de végre is dicsőséges küzdelmeinknek, a melyek állami és nemzeti, egyházi és iskolai életünkben a mai napig megvalósított fejlődési eredményeket előkészítették.

Sőt **Könyves Tóth Mihály** nemcsak átélte e vízontagságos időszakot, nem csupán kísérte, e század sok vészét és vihart látott, sok vér- és könnytől terhes folyamát 86 hosszú esztendőn keresztül, hanem tevékeny részt vett maga is ama küzdelmekben, dolgozott, munkálkodott, hatott és alkotott és — tudott férfiasan szenvedni is — *Istenért és a hazáért!*

És épen ez az, a mi **Könyves Tóth Mihályban** a magyar református lelkészek egyik nemes jellemvonását eszményi magasságban tünteti fel, t. i. *a vallásos buzgóságnak a törhetlen magyar hazafiai érülettel való összeolvadása*. Vallásos buzgóságának maradandó tanujeleit szolgáltatja egy félszázadot meghaladó, nagyhatású lelkészi működése; hazafiságának zálogául pedig az a rabbilincs szolgálhat, a melyet 7 éven keresztül büszke önmegadással hordozott.

Könyves Tóth Mihályban egyházunk egyik legkiválóbb műszónokát, ritka széles ismeretkörrel ékeskedő tudós lelkészét és íróját veszítette el, a ki népünk vallás-erkölcsi nevelése körül nagyhatású szónoklatai s más irányú lelkészi tevékenysége által is annak idejében kiváló érdemeket szerzett.

Hazafiságáért megérdemli, hogy minden magyar ember, valláskülönbség nélkül, őszinte részvétet érezzen elhunytá miatt.

A magyar reform. egyház különösen pedig Debreczen, mindenkor kegyelettel fogja őrizni a nagy pap emlékezetét!

B. L.

Könyves Tóth Mihály élete.

Őse 1607-ben nyerte Rákóczi Zsigmond fejedelemtől „tudományos érdemeiért“ a nemesi „Könyves“ előnevet. A debreczeni egyház nagy lelkipásztora Debreczenben, 1809 nov. 30-ikán született. Tanult a helybeli kollégiumban; mint végzett hittanuló elemi és gymnasiumi köztanítóságra alkalmaztatott. Pozsony és Bécsen át Németországot látogatta meg, fél évet töltött távol, 1836 május óta s.-lelkész a nagyhatású Szoboszlai mellett, ugyanazon évben ispotályi, 1842 óta Budai Ézsaiás halála után belvárosi lelkész. Körül kedvelt hitszónok, a fényesebb alkalmakkor ő választatott predikátorul. Az 1848. év feliohobantá lelkében a szabadság lángját, márczius 19 volt az öröm nap, „Örvendtes Tudósítás“ című városi körirat hirdette szerte a város lakóinak a dicső új dolgokat. Tóth M. márczius 26-ikán a kistemplomban tartotta Gal. 5, 1. 5. 13. stb. versek alapján első nagy beszédét „Mi történt és mit kell tennünk“ czímen; április 26-ikán a másikat Jak. 1, 25. alapján „a ker. polgár szabadsága, egyenlősége és te-tvériessége felett“. E beszédek 12 ezer példányban terjesztettek szét a nép között. Baró Geringer országos főbiztos rendeltére (1850 márcz. 29) megsemmisítették a könyvtár forradalomkori nyomtatványait, e két beszédet Lugossy tanár mentette meg. De a muszkák bejövetelekor tartott beszéde nem találatik ott. 1849 aug. 7. a forradalomban részesség miatt, elkísérte az aradi táborba a hadsereget, s mindig buzdítván, elfogatott, ugyanaz év nov. 30-án halálra ítéltetett, mely ítélet kegyelemből 20 évi várfogsággá lágyított. Olmücz és Josefstadthba hurczoltatott. 1856 ápril 6-án kegyelmet nyert s hazajött Debreczenbe, anyját (Tyukodi Mária) még életben találta. Lelkészi hivatalát azonban tiltva volt elfoglalni. Egyháznál, kollégiumnál számvevői, levéltárnoki tisztségre, majd Balogh Péter mellett püspöki irodai titkári hivatalra alkalmaztatott. A hallgatás ez éveiben főleg az angol irodalomból (Macaulay-tól) fordítgatott értekezéseket s a b. pesti és s.-pataki prot. lapokba dolgoztatott. Az 1860-iki debreczeni konventen egyik jegyző.

A pátens visszavétele után Debreczen visszaválasztotta lelkészét, de ő helyét nagylelkűleg Balogh Péternek engedte át. Számos fényes egyház sietett őt megnyerni, a karczagiak hívását fogadta el 1863-ban, csakhamar esperessé is tétetett, itt folyt el 7 éve az ő tractus élén nagyhatású vezéri működéssel. 1871 júliusban 4-edszer választatva Debreczenbe, visszatért s itt működött haláláig, 1895 február 4-ikéig. A presbiterium nevelésügyi szakosztályának állandó elnöke volt. Tömerdek bizottság, tudományos értekezletek, vizsgák vezetésével bizatott meg. — Találólág jellemezte őt jofestadi fogolytársa (Deák Farkas): köztük (200-an valának a szenvedő jeles honfiak ott) T. M. a legtúdosabb, elegáns, derült kedély, bölcsész, theologus, európai tudományos-ságu és ihletett vallásos érzelmű. 1886-ban érte meg lelkészete 50-ik évét; az egyház puritán, de megható megtisztelésben részesítette. Óriás részvét kísérte sírjába. Arczképét és életrajzát hozta a Vasárnapi Ujság 1871. 6. szám és a Prot. Naptár 1888-ban, fia Könyves Tóth Kálmán jubilirás szép versével „Az a régi palást“. Mint lelkész és theologus a bibliához és hitvalláshoz tántoríthatlan hű maradt, ő üdvözölte 1888 tavaszán, tekintélyes küldöttség élén, Révész Bálintot, hogy a hullámzó időben híven megállt a református egyház sark-tanai mellett.

Debreczen lelkipásztorainak 300 év óta húzódó hosszú sorozatában úgyis mint fényes szónokot, úgyis

mint gyakorlati lelkészt, kormányzó tehetséget, a presbiteri elvek tántoríthatlan hívét, rendíthetlen hazafit, mivé lánczai és töviskoszorui avatták, úgyis mint széles tudományú, mivelt férfit, történet- és irodalom-mívelőt, külföld ismerőjét, egyik legkiválóbb hely illeti. Nejének — Megyesi Eszternek — kivel 9 évet élt, halála után többé nem nősült, a közügynek, gyermekeinek és testvéreinek adta oda életét. Puritán érzetét mutatja, megtiltá, hogy koporsójára koszorút tegyenek, azon csak gyászfátyollal leszorított bibliája volt. A koszorúk ára nevét viselő örök alapítványra fog fordíttatni. Az ő érdemének koszorúja nem hervadó virágokból van fonva.

B. F.

KÜLÖNFÉLÉK.

— Rövid hírek. *As egyházak segélyezésére* a polg. házasságról s az állami anyakönyvvezetésről szóló új törvények végrehajtása alkalmából bizonyos átalányösszeg van a költségvetésbe felvéve, a mely a lelkészek kártalanítására van szánva. Wlassics miniszter a tárgyalás folyamán kifejezte, hogy a segélyösszeg állandósíttatni fog, de az összeg megállapítása az egyes egyházakra nézve véglegesen csak akkor válik lehetővé, ha a kívánt adatok beérkeznek. — *A néhpárt* a napokban lefolyt képviselőválasztásoknál mindenütt csufosan megbukott vagy visszavonulót fujt, a mi azt mutatja, hogy még sem olyan könnyű a józan magyar népet félrevezetni, mint azokat a „civilizált“ nyugati szomszédokat. — *Kultusminissteri új államtitkárrá*, újabb hír szerint, Zsilinszky Mihály főispánt fogják kinevezni. — *Báró Vay Béla* helyére, a ki a tiszáninneri ref. egyházkerület főgondnokává választatott, az alsó-borsodi egyházmegye gondnokává mondhatni egyhangulag Lengyel Sámuel választatott meg, a ki a tavaszi gyűlésen foglalja el helyét. Ugyanama egyházmegyében egyházi tanácsbíróvá Kerekes József poroszlói, főjegyzővé pedig Bodolay István mező-csáti lelkész választatott. — *Salsburg* város tanácsa bizottságot küldött ki azzal a feladattal, hogy tegyen jelentést, miképen lehetne ott a szabad (?) kath. egyetem alapítását előmozdítani. Nekünk azt mondták ott, hogy abból semmi sem lesz, mert nincs pénz. — *Báró Jósika Samu* ő felsége személye körüli miniszter, a mint írják, le akar mondani az erdélyi kath. status igazgató tanácsának elnökségéről. Nagy örömet fog okozni annak a pártnak, a mely liberális magatartásáért mindenáron ki akarta szorítani az elnöki székből. — *A debreczeni ev. ref. egyház tanácsa* a felsőbb leányiskolai igazgató tanácsba a lemondott Dicsőfi József lelkész helyébe egyhangulag gróf Dégenfeld Józsefet választotta be.

— *Joó István tanítóképezdei igazgató búcsúja*. A folyó iskolai év első felének leteltével, január hó 31-ik napján végezte be Joó István volt tanártársunk igazgatói és tanári működését. Ez alkalmat elismerésre méltóan használták fel a tanítóképezde növendékei arra, hogy a távozó igazgató-tanár iránt tiszteletöknek, szeretetöknek kifejezést adjanak. — Érzelem-nyilvánításuk módja a mily egyszerű, annyira megható. Elhatározták ugyanis ifjaink, hogy a magok körében iskolai ünnepélyt rendeznek, melyen együttesen vesznek búcsút a távozó férfitól. A tanárok értesülvén a tanulók kegyeletes mozgalmáról, készséggel csatlakoztak hozzájuk, meglevén győződve, hogy búcsújuk nem veszíthet bensőségében, ha ez a tanítványok előtt folyik le. Végül kiegészítették a búcsúzókat a főiskolában elhelyezett

elemi iskolák tanítói, kik szintén ez alkalommal váltak meg hivatalosan eddigi felügyelőjüktől. Az ily módon hármassá lett bucsuünnep lefolyását a következőkben foglaljuk össze. Folyó hó 1-ső napján d. e. 11 órakor a tanulók a VI-ik számú akadémiai terembe összegyűl-
vén, oda a tanárok volt igazgatóikkal főtiszteletű Kiss Áron püspök ur vezetése alatt, kit Kovács Lajos h. igazgató a megjelenésre felkért és megnyert, bevonultak. Az ünnepélyt az ifjusági énekkar alkalmi éneke nyitotta meg, melynek elhangzása után *Döme* Sándor IV-ed éves tanuló lelkes beszédben fejezte ki az ifjuság érzelmeit a tisztelt, szeretett igazgató távozása felett; ezután a tanártársak részéről *Kovács* Lajos — az együtt eltöltött 21 és fél évre visszatekintve — intézett tartalmas búcsúbeszédet a távozóhoz; majd *Kállay* István a gyakorló iskola tanítója búcsúzott el társai nevében az igazságos és jóságos főnöktől, mindannyian áldást kívánva a távozonak új pályájára. *Joó* István meghatottan mondott köszönetet és választ mindezen beszédekre, kiemelve az ifjuság előtt pályájok magasztos voltát, a tanárokkal szemben a részökről folyton tapasztalt s hálás szívvel beismert készséges támogatást, a tanítók előtt az általok tanúsított szorgalmatos munkásságot. Végül főtiszteletű *Kiss* Áron püspök ur intézett szívhez szóló beszédet a távozóhoz, a tanárokhöz és ifjusághoz, mire *Joó* István és *Kovács* Lajos mondottak köszönetet. Az egyszerű ünnepély lefolyásából látta, érezte minden jelenlevő, hogy miy nehéz a távozonak megválni azon helytől, melyet több mint 2 évtizeden át hivatással betöltött; de látni és érezni kellett a távozonak is, hogy a búcsúzó megmatossága hasonlóképen benső, szívből jövő. Kapcsolatban felemlítjük, hogy a tanárkarok közös gyűlésében, melynek *Joó* István szintén érdemes, munkás tagja volt, a folyó hó 2-ik napján tartott ülésben olvastatott fel a távozó tanférfiu megleghangu búcsúirata, melynek viszonzásával az elnökség megbízott. Az utolsó idetartozó mozzanat a tanítóképezdei igazgatói iroda átszámolása és átvétele volt, melyet a tanárkar küldöttsége folyó hó 5-ik napján tartott meg. Ezzel tényleg megszakadt az összeköttetés, mely *Joó* István volt kartársunkat e főiskola kebeléhez oly hosszú időn át csatolta. És most, midőn immár teljesen új hivatalának élhet, szívből mondunk e helyről is „Isten hozzád”-ot a távozonak; kísérje őt áldás új munkálkodása terén; jó emlékezete főiskolánk körében sokáig fenmarad.

— **A tanító-képezde új igazgatója.** *Joó* István volt képezdei igazgató-tanárnak a tanítóképezdétől való megválása folytán a tanítóképezde igazgatásával, az illetékes tanárkar előterjesztésére főtiszteletű püspök ur ideiglenesen *Kovács* Lajos tanártársunkat bízta meg. A munkás férfiu fogadja új hivatalában szíves üdvözlötünket.

— **Tanyai iskolák ügye.** Hajdúvármegye fáradhatatlan buzgalma s élénk tevékenységű tanfelügyelője, *Eötvös* Károly Lajos, nyílt kérelmet intézett volt Hajdúvármegye birtokosaihoz tanyai iskolák létesítése tárgyában. Ugyanis nyolczadfelezer tanköteles marad iskolázás nélkül a vármegye területén, s e számnak nagyobb része olyan tankötelesekre esik, kik a pusztákon, tanyákon lakva, a szerfelett nagy távolság miatt nem járhatnak sehova iskolába. Az országos törvény a községeknek teszi kötelességévé az ily iskolák kellő számban való felállítását és fentartását, a mikor a község oda van utalva, hogy éljen a törvény által engedélyezett iskola-

fentartási adónak kivetési jogával. Nagy tapintatra mutat, hogy a tanfelügyelő úr, minekelőtte a tanyai iskolák felállítására s a szükségelt iskolai adó kirovása kérdésében az illetékes hatóságoknál lépéseket tett volna, előbb bizalmas értekezésre hívta múlt hó 26-ik napjára a vármegye ház nagytermébe az érdekelt birtokosokat és testületeket a kérdés magánjellegű megbeszélésére. Az értekezleten sok érdeklődő jelent meg, s a folytatott eszmecsere mindenestre közelebb vitte néhány lépéssel a nem csekély fontosságú ügyet a megoldás felé.

— **A Debreczeni Országos Tanszerkiállítás történeti ismertetését** csinos kis füzetben állította össze *Csiky* Lajos theol tanár, a kiállítás igazgatósági elnöke. A fáradhatatlan buzgalmu férfiu, a kinek a kiállítás sikerében is kiváló osztályrésze van, e kiadvány által mintegy maradandóvá tette azt a kulturális eredményt, a melyet e kiállításnak méltán lehet tulajdonítani. Ismertetésére visszatérünk.

— **Halálozás.** A pápai ev. ref. főiskola tanári kara szomorú szívvel tudatja a szeretett kartársnak *Szilágyi* József főgymn. igazgatónak élete 67-ik, kiváló és eredménydus tanári működése 44-ik, igazgatósága 10-ik évében folyó hó 3-án történt elhunytát. A temetés febr. 5-ikén ment végbe. A testvérfőiskola tanártestületének fájdalomában őszinte részvételt osztozunk.

— **Kiigazításul.** Lapunk 5-ik számában 56. lap 2-ik hasáb 5 sorban a tanárok neve közül kimaradt dr. *Kovács* Sándor neve. A 63-ik lapon 1-ső hasáb legalsó sorában „egyetemi konvent” helyett egyetemi koncert olvasandó.

Szerkesztői üzenetek.

B. A. Derecske. Becses küldeményét csak most van alkalom megköszönni. — **S. J. Kántorjánosi.** Kérem továbbra is szíves támogatását. — **R. K. K-a.** Igéreted lekötelez; hát ha még be is váltod?! Arra a dologra csakugyan B. F.-et kértem fel. — **G. P. N.-K-ó.** Őszinte részvétel megleghangu hangjában jó lelked s igaz barátságod szólal meg; és ez vigasztalásul szolgál mindazoknak, a kikkel a nagy veszteség miatt érzett fájdalomban nemesen osztozol. Szép és okos cikket köszönöm s kívánok egészséget és erőt a többihez is. Legközelebb pedig részletes tudósítást óhajtanék közölni arról az elismerésre érdemes s példaadásul szolgáló tevékenységről. — **Cz. I. E.-B-e.** Megemlékezése s ügyeink iránt való érdeklődése lekötelez. Nagyon örülnék, ha becses közleményeivel gyakran megtisztelné. Ugy hallom, hogy a pápisták (t. i. a klerikálisok) haragusz-
nak az utóbbi kemény beszéd miatt. Ez mindig jó jel, mert azt mutatja, hogy fején találtak a szöveget. — **S. L. K-ó.** A tartalmas cikket köszönöm. Remélem, hogy mégis fog jutni idő a többire is. Hát a Nagytiszteletű úr miért hallgat, mikor annyi mondanivalója van?! Tessék eszébe juttatni a lapot s annak számos szükségét. — **P. J. G-t.** Szíves igéretét köszönöm. — **S. J. O-d.** Becses cikket, a mely annyi életre való gondolatot tartalmaz, nagyon köszönöm s óhajtom a közérdekben, hogy ne legyen utolsó a sorozatban.

TARTALOM-JEGYZÉK: Az édes testvérek! Görömbei Péter. — Dr. Berzeviczy és a debreczeni egyetem. Dr. Öreg János. — T á r c z a: Utí emlékek. Sinka Sándor. — T a n ü g y: A dunamelléki ev. ref. tanárok nyugdíjügye. — K ö z é l e t ü n k: Falusi levelek. S-s. — I r o d a l o m. — Könyves Tóth Mihály. B. L. — Könyves Tóth Mihály élete. B. F. — K ü l ö n f é l é k. — Szerkesztői üzenetek.

Felelős szerkesztő és laptulajdonos:

Dr. BACZONI LAJOS.